

»FORUM NON CONVENIENS«

ENGLESKI PRVOSTEPENI SUD — Pomorski odjel
Presuda od 15. i 16. 03. 1990.
m/b »THE VISHVA ABHA«
Sudac Mr. Justice Sheen

Prijedlog za odbacivanje tužbe kojom je pokrenut postupak pred engleskim sudom neće biti usvojen, ako bi se pred nekim drugim sudom, za koji tuženik smatra da bi bio »prikladniji« (more convenient forum) za vođenje postupka od engleskoga suda, u odnosu na pitanje ograničenja odgovornosti brodara, primjenjivala kod stranog suda Međunarodna konvencija za izjednačenje nekih pravila o ograničenju odgovornosti vlasnika pomorskih brodova iz 1956. godine.

Šestoga VIII. 1987. godine, u Crvenom moru je došlo do sudara između broda »VISHVA APURVA«, koji je u vlasništvu tuženih u ovom sporu (Shipping Corporation of India) i broda »DIAS«. Zbog posljedica sudara brod »VISHVA APURVA« je potonuo. Teret koji je prevezio, bio je prekrčan na brod »DIAS« i prodan tužiteljima u ovom sporu (Alfred C. Toepfer International G.m.b.H.). Radi naknade štete nastale zbog gubitka i štete na teretu, tužitelji su pokrenuli postupak »in rem« pred engleskim sudom, zaustavljanjem broda »VISHVA ABHA«, »sister ship«¹ broda »VISHVA APURVA«. Brod je bio zaustavljen 30. X. 1989. godine, dok se nalazio u jednoj od engleskih luka.

U skladu s doktrinom »forum non conveniens« tuženi su podnijeli prijedlog za odbacivanje tužbe, navodeći da engleski sud nije »prikladan« za vođenje postupka, s obzirom na to da su oni već pokrenuli postupak u Durbanu (Sjeverna Afrika) zaustavljanjem broda »Dias«. Vođenje postupka u Engleskoj značilo bi za njih povećane troškove, naročito u odnosu na troškove prijevoza svjedoka.

¹ »Sister ship« — brod koji je u vrijeme podnošenja prijedloga za zaustavljanje vlasništvo osobe čije je vlasništvo i brod na koji se odnosi potraživanje, radi kojeg se može tražiti zaustavljanje broda (čl. 3., st. 1. Konvencije o izjednačenju nekih pravila postupka o zaustavljanju brodova iz 1952.).

Sud nije usvojio prijedlog tuženih.

U obrazloženju svoje odluke sudac Mr. J. Sheen naveo je ovo: Zbog navedenoga sudara vodi se nekoliko postupaka pred sudovima u Singapuru, Indiji, Nizozemskoj i Sjevernoj Africi. Za ovaj postupak pred engleskim sudom važan je jedino postupak koji je pokrenut u Sjevernoj Africi, jer su drugi postupci pokrenuti od strane bivših vlasnika tereta, koji je prodan tužiteljima u ovom postupku.

Tuženi su uspjeli, nakon nekoliko bezuspješnih pokušaja, zaustaviti brod »DIAS« u Sjevernoj Africi i pokrenuti postupak pred sudom u Durbanu. Tuženi u tom sporu su vlasnici broda »Dias«. Iako se radi o slučajnosti, ne smije se zanemariti činjenica da se u Sjevernoj Africi još uvijek na ograničenje odgovornosti vlasnika pomorskih brodova primjenjuje Konvencija iz 1957.,² za razliku od engleskih sudova koji primjenjuju Konvenciju iz 1976.³ Ako se tuženi mogu pozvati na ograničenje odgovornosti, svota ograničenja prema Konvenciji iz 1957. — iznosila bi 367.000 funti, a prema Konvenciji iz 1976. — 1.5 mil. funti (iznosi obračunati prema tečaju koji je vrijedio na dan donošenja presude). Uzimajući to u obzir, lako je objasniti prijedlog tuženih da se tužba u ovom postupku odbaci.

Prema doktrini »forum non conveniens« sud može po svojoj slobodnoj ocjeni odbaciti tužbu, ako smatra da je prijedlog tuženih opravdan. U ovom slučaju sud tako ne misli. Povećani troškovi vođenja postupka u Engleskoj, zanemarivi su u odnosu na razliku između svota ograničenja odgovornosti prema Konvenciji iz 1957. i Konvenciji iz 1976.

Tužitelji ne mogu biti onemogućeni u vođenju postupka pred sudom njihova izbora, samo zato što su tuženici već pokrenuli postupak pred drugim sudom, a pogotovu ako je pravo koje primjenjuje drugi forum manje povoljno za njih.

Zbog izloženoga prijedlog tuženih se odbija.

(Lloyd's Law Reports 1990, Vol. 2, str. 312)

² Međunarodna konvencija o izjednačenju nekih pravila o ograničenju odgovornosti vlasnika pomorskih brodova, Bruxelles, 10. X. 1957.

³ Konvencija o ograničenju odgovornosti za pomorska potraživanja, London, 19. XI. 1976.

FORUM (NON) CONVENIENS I ENGLESKO PRAVO

Prema engleskom pravu nadležnost engleskoga suda ustanovljuje se »ipso iure« u dva slučaja:

1. »personal service« forum — kad se sudski nalog (writ) osobno dostavlja tuženiku dok se nalazi u Engleskoj;
2. »forum arresti« — zaustavljanjem broda i pokretanjem postupka »in rem«, ali samo u odnosu na pomorska potraživanja.¹

Tuženik može podnijeti prijedlog za odbacivanje tužbe (application to stay the action), ako smatra da engleski sud nije »prikladan« (convenient) za vođenje postupka u određenom sporu. Teret dokazivanja »neprikladnosti« engleskog suda leži na njemu.²

Sud će na temelju provedena raspravnoga postupka, prema svojoj pravilnoj slobodnoj ocjeni (in the exercise of its sound discretion) usvojiti prijedlog tuženika i odbaciti tužbu, ako smatra da bi vođenje postupka u Engleskoj za tuženike bilo izuzetno »tegotno« (oppression and vexation).³

Ovakav način obrane tuženika protiv nadležnosti jednog suda, poznat je pod nazivom »forum non conveniens«.

U slučajevima kad se nadležnost suda određuje prema mjestu gdje se nalazi nekretnina, mjestu redovnog boravišta ili prebivališta tuženika, mjestu gdje je sklopljen ugovor itd., do nadležnosti engleskog suda ne dolazi »ipso iure«. Tužitelj mora dobiti dozvolu suda za vođenje postupka (the leave of the court).⁴ On mora dokazati da bi vođenjem postupka negdje drugdje, ne u Engleskoj, bio doveden u nepovoljan položaj, s obzirom na povećane troškove, izvođenje dokaza itd.⁵

¹ Jackson, D. C., »Enforcement of Maritime Claims«, Lloyd's of London Press LTD., 1985., Dio I. — Jurisdiction and Mode of Enforceability, str. 4.

² Verheul J. P., »The forum (non) conveniens in english and dutch law and under some international convention«, INTERNATIONAL AND COMPARATIVE LAW QUARTERLY, 1986., Vol. 35, str. 413.

³ Iz obrazloženja presude The »Abidin Daver«, Lloyd's Law Reports, 1984., Vol. 1, str. 341.

⁴ Verheul J. P., op. cit. bilj. 2, str. 414.

⁵ Za utvrđivanje posebnih okolnosti slučaja koje ukazuju na prikladnost engleskog suda za vođenje postupka, predviđen je poseban postupak u skladu s uputom br. 11 Pravila o Vrhovnom sudu (Order 11 of the Rules of the Supreme Court-RSC Order 11).

Ovakvi slučajevi (kad se nadležnost suda postiže samo pod uvjetom da određene okolnosti slučaja ukazuju da je engleski sud »prikladan« za vođenje postupka) ulaze u okvir doktrine »forum conveniens«.

S obzirom da se nadležnost engleskog suda ustanovljena »ipso iure« u navedena dva slučaja teško mogla derogirati u korist nekoga drugoga suda, duže vremena prevladavalo je mišljenje da se doktrina »forum non conveniens« ne primjenjuje u engleskom pravu. Međutim, sudska praksa pokazivala je suprotno.

Tako je Kuća lordova u sporu *The »Atlantic Star«*⁶ (postupak »in rem«) usvojila prijedlog tuženih za odbacivanje tužbe uz obrazloženje da bi tuženi vođenjem postupka u Engleskoj pretrpjeli neopravdanu štetu.

I u sporu *MacShannon v. Rockware Glass Ltd.*,⁷ vođenom u povodu nesreća u škotskim tvornicama, iako su svim tuženim tvrtkama sudski nalozi dostavljeni u Engleskoj, s obzirom da su tamo bile registrirane i imale svoja sjedišta (»personal service forum«), Kuća lordova, smatrajući da je škotski sud »prikladniji« za vođenje postupka, odbacila je tužbu.⁸

Spor *the »Abidin Daver«*⁹ potvrdio je već prihvaćenu primjenu doktrine »forum non conveniens« u engleskom pravu. Nadležnost engleskog suda uspostavljena zaustavljanjem broda derogirana je u korist turskoga suda, za koji je Kuća lordova smatrala da je »prikladniji« za vođenje postupka u povodu sudara kubanskoga i turskoga broda koji se zbio u Bosporu.

Iako se još uvijek primjenjuje i doktrina »forum conveniens«, razlike između dvije doktrine polako blijede, pa čak i u odnosu na pitanje na kojoj od stranaka leži teret dokazivanja o »prikladnosti« ili »neprikladnosti« engleskoga suda.

Tako je u sporu *The »Atlantic Star«*¹⁰ istaknuto da ako sud u povodu prijedloga tuženika za odbacivanjem tužbe smatra da engleski sud nije »prikladan« za vođenje postupka, tužitelj mora ponuditi razumne razloge za opravdanje izbora svog foruma (plaintiff must offer some reasonable justification for his choice of forum if defedant seeks a stay).

S obzirom da u skladu s doktrinom »forum non conveniens« tuženik mora dokazati »neprikladnost« engleskoga suda, na prvi pogled izgleda da se radi o prebacivanju tereta dokazivanja s tuženika na tužitelja. Međutim, to je samo prividno jer se u ovakvim slučajevima ne može govoriti o teretu dokazivanja u opće poznatom značenju, jer tvrdnje stranaka o određenim relevantnim činjenicama često puta nisu sporne, pa i nisu poseban predmet dokazivanja.

⁶ Verheul J. P., op. cit. bilj. 2, str. 414.

⁷ Ib. str. 414.

⁸ Radi usporedbe vidi spor *Piper Aircraft Co. v. Reyno* (prikaz presude uz bilješku — E. Pallua), UPPK, 1983., br. 97., str. 45.

⁹ *The »Abidin Daver«*, op. cit. bilj. 3.

¹⁰ Verheul J. P., op. cit. bilj. 2, str. 415.

Smatrajući da su i »forum arresti« i »personal service forum« na neki način »pretjerani« (exorbitant), sudska praksa ih je pomakla na listu onih foruma za koje, u skladu s uputom br. 11 Pravila o Vrhovnom sudu, treba tražiti dozvolu za vođenje postupka u Engleskoj. S druge strane, neki od foruma za koje je do sada trebalo tražiti dozvolu, dovode do ustanovljenja nadležnosti engleskoga suda »ipso iure«. Jedan od takvih je »forum loci delicti«¹¹.

Sve to pridonosi da razlike između dvije doktrine u praksi gube na svom značaju. Engleski sudovi polako usklađuju postojeća pravila svoga pravnoga sustava zahtjevima suvremenoga međunarodnoga prometa.

U prikazanoj presudi sud nije prihvatio tuženikov prijedlog za odbacivanje tužbe, s obzirom da sud za kojega je tuženik smatrao da je »prikladniji«, na ograničenje odgovornosti brodarka primjenjuje Konvenciju o ograničenju odgovornosti vlasnika pomorskih brodova iz 1957. godine.

Iako se radi samo o presudi engleskoga prvostepenoga suda, smatrali smo zanimljivim ukazati upravo na razlog koji je sud naveo u prilog svoje odluke kojom je odbio tuženikov prijedlog. Znajući da je ZPUP prihvatio rješenja Konvencije iz 1957., i da još uvijek nismo ratificirali Konvenciju o ograničenju odgovornosti za pomorska potraživanja iz 1976., teško je vjerovati da bi u sličnim slučajevima prijedlog za derogiranjem nadležnosti engleskoga suda (ili bilo kojega drugoga suda koji primjenjuje Konvenciju iz 1976.) u korist nadležnosti jugoslavenskoga suda, bio prihvaćen.

DOROTEA ĆORIĆ,
asistent-pripravnik

¹¹ Vidi spor *Cordoba Shipping v. National State Bank*, *Lloyd's Law Reports*, 1984., Vol. 2, str. 91.